

Έβα Menasse

ΒΙΕΝΝΑ

μυθιστόρημα

Μετάφραση: Πελαγία Τσινάρη

ποταμός
ΑΘΗΝΑ 2009

Eva Menasse
Vienna

© 2005 by Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln

© 2009 Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

1η έκδοση στα ελληνικά: Ιούνιος 2009

Επιμέλεια: Γιούλα Κουγιά

Σχεδιασμός έκδοσης: Βίβιαν Γιούρη

Εκτύπωση: Μητρόπολις ΑΕ

Βιβλιοδεσία: Ευ. Ανδροβικ

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Φωκιανού 7, 116 35 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-6691-44-7

για τον Μίχαελ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Η αρχή</i>	11
<i>Chuzpe</i>	35
<i>Τύχη και ατυχία</i>	59
<i>Σβήσιμο σε μαύρο</i>	86
<i>Νέο ξεκίνημα</i>	113
<i>Γεροντοέρωτας</i>	138
<i>Το τέλος του πολέμου</i>	171
<i>Ζητήματα προσωπικής άποψης</i>	194
<i>Ειδυλλιακές εποχές</i>	218
<i>Θύματα και δράστες</i>	252
<i>Επισκέπτες</i>	281
<i>Παιχνίδια ρόλων</i>	304
<i>Όφιμες συνέπειες</i>	333
<i>Η κληρονόμος</i>	357
<i>Κοιτάζοντας πίσω</i>	376
<i>Το τέλος</i>	400
<i>Επίλογος</i>	426

1.

Η ΑΡΧΗ

Ο πατέρας μου ήρθε στον κόσμο με αιφνίδιο τοκετό. Ο ίδιος όπως και ένα γούνινο πανωφόρι πέσανε θύματα του πάθους της γιαγιάς μου για το μπριτζ: παρότι είχαν αρχίσει οι ωδίνες, η γιαγιά έπρεπε πάση θυσία να τελειώσει πρώτα την παρτίδα. Εκτός από μία και μοναδική, τραγική, περίπτωση, η γιαγιά μου είχε ολοκληρώσει όλες τις παρτίδες της ζωής της – να αφήσει παιχνίδι στη μέση ήταν έξω απ' τη λογική της. Εξ ου και λίγο έλειψε να της διαφύγει η γέννηση του πατέρα μου. Ή, μάλλον, εξ ου και λίγο έλειψε ο πατέρας μου να δει το φως του κόσμου κάτω από ένα τραπέζι στρωμένο με πράσινη τσόχα, πράγμα διόλου αταίριαστο, εδώ που τα λέμε, με το χαρακτήρα και το μετέπειτα βίο του.

Η μοναδική χαρά στη ζωή της γιαγιάς ήταν το μπριτζ. Εκείνη τη μέρα, όπως σχεδόν κάθε μέρα από τότε που έφυγε από το μικρό χωριό της Μοραβίας και ήρθε στη Βιέννη για να παντρευτεί τον παππού μου, καθόταν με τις φιλενάδες της στο καφέ Μπάουερνφραϊντ και χαρτόπαιζε. Αυτός ήταν ο τρόπος της να τα βγάζει πέρα με τον κόσμο τούτο – που σπανίως της άρεσε. Έτσι, έκλεινε τα μάτια απέναντί του, πήγαινε στο καφέ και έπαιζε μπριτζ.

Την ημέρα που γεννήθηκε ο πατέρας μου, η παρτίδα καθυστέρησε. Οι κυρίες παρήγγειλαν κι άλλο καφέ. Οι ωδίνες δε φαίνο-

νταν να δυναμώνουν, αν και ούτως ή άλλως οι παρτενέρ της για-
 γιάς μου δεν πολυνοιάζονταν γι' αυτό. Στην άθροιση των πόντων
 ξέσπασε ο συνηθισμένος καβγάς ανάμεσα στις παίκτριες. Μια τους
 δεν πλήρωνε ποτέ επιτόπου το χρέος της, παρά ζητούσε αναβολές
 σκορπίζοντας σύγχυση στην ομήγυρη. Κι αυτό ενώ επρόκειτο για
 μερικά γκρόσεν. Όποτε, αραιά και πού, κάποια κατόρθωνε να κερ-
 δίσει κανένα σελίνι, το σίγουρο ήταν ότι την επομένη θα το έχανε
 πάλι. Γενικά, η έκβαση αυτών των παιχνιδιών ήταν άνευ λόγου και
 αξίας. Παρ' όλα αυτά, οι κυρίες τσακώνονταν και κατηγορούσαν
 η μια την άλλη με τις τσιριχτές φωνές τους. Από το καρέ, οι δύο
 ήταν αδύνατες στην αριθμητική και οι άλλες δύο δεν έβλεπαν καλά
 – πράγμα που ποτέ δεν παραδέχονταν φυσικά.

Εκείνη που αναλάμβανε πάντοτε την άθροιση των πόντων ήταν
 από αυτές που δεν ήξεραν να λογαριάζουν. Συχνά μπερδευε τις
 στήλες, είτε από έλλειψη συγκέντρωσης είτε από έλλειψη εντιμό-
 τητας – σήμερα πια κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά. Πάντως
 τα λάθη που έκανε ήταν ακόμη και εις βάρος της ίδιας. Και σαν
 να μην έφτανε αυτό, έκανε και κάτι πολύ μικρά, πολύ καλλιγρα-
 φημένα γραμματάκια, ειδικά όταν έγραφε αριθμούς.

Η τρίτη, εκείνη που ζητούσε πάντα πίστωση, δεν ήταν διατε-
 θειμένη να πληρώσει παρά το χρέος της προπροηγούμενης ημέρας.
 Την προηγούμενη μέρα πάλι είχε χάσει, αλλά περισσότερα. Και τα
 πιο πολλά τα έχανε την ημέρα που επρόκειτο να γεννηθεί ο πατέρας
 μου. Ίσα ίσα αυτό το χρέος όμως ήταν που δεν ήθελε επ' ουδενί να
 πληρώσει. Όσο για την τέταρτη, δεν ξέρω τίποτα.

Ο αρχισερβιτόρος του *Μπάουερνφαιντ* αργούσε πολύ να έρθει
 στο τραπέζι τους. Τον αρχισερβιτόρο του *Μπάουερνφαιντ* τον
 ήξερε όλη η Βιέννη, ήταν πολύ ωραίος άνδρας και οι κυρίες, εξαι-
 ρουμένης της γιαγιάς μου, συνήθιζαν να χαριεντίζονται μαζί του
 σαν παιδούλες. Η γιαγιά μου ποτέ της δε χαριεντιζόταν. Κάτι
 μέσα της είχε παγώσει πρόωρα. Ήταν μια γλομή, κοκκινομάλλα
 καλλονή, και το μόνο πρόσωπο που έδειχνε στον κόσμο ήταν εκείνο

της αυστηρότητας και της ειρωνείας. Τις εκρήξεις τις κράταγε για το σπίτι της. Το μπουστό της ήταν θρυλικό. Ο αρχισερβιτόρος του Μπάουερνφραϊντ ήταν ιδιαίτερα περιποιητικός μαζί της. Αν και του έριχνε τουλάχιστον δέκα χρόνια, εκείνο που οι συμπαίκτριες της γιαγιάς μου φαντάζονταν πως έκανε μαζί του δε θα τολμούσαν ποτέ να το ξεστομίσουν, ούτε καν στα κρυφά και κατ' ιδίαν. Παρ' όλα αυτά, το πιο πιθανό είναι ο αρχισερβιτόρος του Μπάουερνφραϊντ να έτρεφε απλά κάποιο σεβασμό απέναντι στην απρόσιτη στάση της γιαγιάς μου. Όσο για εκείνη, μάλλον ποτέ της δεν τον είχε προσέξει. Την ημέρα που γεννήθηκε ο πατέρας μου το μόνο που πρόσεξε ενοχλημένη ήταν ότι ο αρχισερβιτόρος αργούσε να έρθει. Οι κυρίες ψαχούλευαν στις τσάντες τους και ανακάλυπταν νευρικά πάνω στους βελούδινους καναπέδες. Τη γιαγιά μου την έπιασε εκνευρισμός. Έξω σκοτεινίαζε και οι ωδίνες γίνονταν ολοένα πιο δυνατές.

Ο θεός μου, που τότε ήταν επτά χρονών, ξύπνησε μόλις άναψαν τα φώτα. Κοιμόταν σ' ένα στενό ντιβάνι, τοποθετημένο κάθετα στα πόδια του κρεβατιού των γονιών του. Ξύπνησε πρώτον γιατί ξαφνικά το δωμάτιο πλημμύρισε φως και δεύτερον γιατί η μητέρα του φώναζε. Η μητέρα του φορούσε το γούνινο παλτό της, ένα μαύρο πανωφόρι από αστραχάν, και ήταν ξαπλωμένη κάθετα στη συζυγική της κλίνη. Ο παππούς φώναζε κι αυτός, αλλά από την πόρτα. Εκτός από τον παππού και τη γιαγιά, ούρλιαζε και ο πατέρας μου, ο οποίος, όπως τόνιζαν πάντα όσοι αφηγούνταν την ιστορία αργότερα, γλίστρησε αβίαστα έξω στον κόσμο καταστρέφοντας το γούνινο παλτό.

Ο πατέρας μου ούρλιαζε καθότι αυτή είναι η φυσιολογική αντίδραση ενός νεογέννητου. Σ' όλη του τη ζωή ο πατέρας μου προσπαθούσε συνειδητά να αντιδρά με έναν τρόπο που εκείνος θεωρούσε φυσιολογικό, παρότι αντικειμενικά σπάνια το πετύχαινε. Και πράγματι, η στάση της γιαγιάς μου απέναντι σε αυτήν την

τελευταία εγκυμοσύνη και την ίδια τη γέννα απαιτούσαν από εκείνον να φερθεί εξαρχής όσο το δυνατόν πιο φυσιολογικά. Διότι η γιαγιά μου, που τότε ήταν κιόλας περασμένα σαράντα, δεν το ήθελε αυτό το τρίτο παιδί. Είχε επιχειρήσει να το ξεφορτωθεί με βελόνες πλεξίματος, καυτά μπάνια και σάλτα από το τραπέζι του σαλονιού. Αργότερα μάλιστα αναφερόταν συχνά σ' αυτές της τις προσπάθειες.

Όμως ο πατέρας μου είχε αποφύγει τις βελόνες πλεξίματος και κρατιόταν γερά όταν εκείνη πηδούσε με φόρα από το τραπέζι, έτσι θα πρέπει να έγινε, έλεγαν αργότερα στην οικογένειά μου κουνώντας εμφατικά το κεφάλι. Για τα καυτά μπάνια δεν έκαναν κανένα σχόλιο. Ο πατέρας μου θέλησε να την ευχαριστήσει, και γι' αυτό γλίστρησε έξω από την κοιλιά της γρήγορα και ανώδυνα, όμως τη γιαγιά μου δύσκολα μπορούσες να την ευχαριστήσεις. Ο πατέρας μου είχε καταστρέψει την παρτίδα του μπριτζ και τη γούνα από αστραχάν, ένα από τα πλούσια δώρα με τα οποία ο παππούς μου προσπαθούσε να εξιλεωθεί για τις αναρίθμητες ερωτικές του περιπέτειες. Η γιαγιά μου δεχόταν αμίλητη αυτά τα δώρα κι ύστερα πήγαινε στο καφέ για να παίξει μπριτζ.

Η γιαγιά φώναζε επειδή η μαμμή δεν είχε έρθει ακόμη. Και γιατί το παιδί κρεμόταν από τον ομφάλιο λώρο και όλα ήταν μες στο αίμα. Και γιατί ο παππούς μου δε φαινόταν να είναι σε θέση ούτε να απομακρύνει το μεγαλύτερο παιδί, το θείο μου, που ήταν στο δωμάτιο, όπως θα θεωρούσε πρόπον η γιαγιά μου, ούτε να ντυθεί για να πάει να φωνάζει το γιατρό ή τη μαία.

Ο παππούς, που ο συνήθης αγαπημένος του τόνος ήταν μια χαμηλόφωνη, κακόκεφη γκρίνια, αυτό που στη Βιέννη λένε *keppeln*, φώναζε επειδή φώναζε η γιαγιά μου. Διαφορετικά ούτε που θα ακουγόταν. Εκτός αυτού, είχαν τεντωθεί και τα νεύρα του. Το θέαμα που προσφερόταν επάνω στο συζυγικό του κρεβάτι ήταν αποτρόπαιο και συναρπαστικό συνάμα. Θα πρέπει να θύμιζε λιγάκι σκηνή από ελληνική μυθολογία, την οποία βεβαίως η γιαγιά μου

αγνοούσε πλήρως: ένα πλάσμα, μισό μαύρο πρόβατο, μισό άνθρωπος είχε έρθει στον κόσμο. Γιατί από ντροπή απέναντι στον άντρα της και το γιο της, η γιαγιά μου κράταγε το παλτό της σφιχτά, ώστε να σκεπάζει το κάτω μέρος του σώματός της. Έτσι το μόνο που διακρινόταν ήταν ένα κεφαλάκι να εξέρχεται από το παλτό. Πάνω σε αυτό το μελανό, γούνινο φόντο, ο πατέρας μου έδειχνε ακόμη πιο αιματοβαμμένος και νεογέννητος.

«Εσύ φταις για όλα», φώναζε η γιαγιά μου, «εσύ που άργησες να έρθεις να με πάρεις!»

«Πού είναι το μαντίλι μου;», φώναζε ο παππούς από την πόρτα, «Ας γύριζες πιο νωρίς στο σπίτι!»

«Εσύ μου το φόρτωσες αυτό το παιδί!», απαντούσε η γιαγιά μου, «Στο ντουλάπι δίπλα στην πόρτα».

«Προφανώς δε γινόταν να αφήσεις την παρτίδα στη μέση!», έκανε ο παππούς μου, «Ποιο ντουλάπι;»

«Ποιος ξέρει με ποια *schickse*¹ τριγύριζες πάλι;», τσίριζε η γιαγιά μου. «Στραβός είσαι; Εκεί, δίπλα στην πόρτα σου είπα».

«Όχου, πάψε πια», έκανε ο παππούς μ' ένα ύφος παραίτησης και, έχοντας βρει το μαντίλι του, γύρισε να φύγει. Γιατί, όπως ήξεραν καλά όλοι όσοι τον γνώριζαν έστω και ελάχιστα, οι φιλενάδες του παππού μου ήταν πάντοτε Εβραίες και, επίσης, τις περισσότερες φορές παντρεμένες. Ποτέ του δεν είχε μπλέξει με καμιά *schickse*. Με μία μόνο *schickse* είχε πιο στενές επαφές, κι αυτή ήταν η γυναίκα που είχε παντρευτεί.

Αυτές λοιπόν ήταν οι συνθήκες υπό τις οποίες ήρθε στον κόσμο ο πατέρας μου, γιος ενός Εβραίου εμπορικού αντιπροσώπου οίνων και οινοπνευματωδών ποτών και μιας Γερμανίδας καθολικής από τη Σουδητία, η οποία είχε απαρνηθεί το θρήσκευμά της.

Μερικές εβδομάδες αργότερα ήρθε η θεία Γκουστλ, μία από τις αδελφές του παππού μου, για να επιθεωρήσει το παιδί. Η θεία

1. Η μη Εβραία.

Γκουστλ είχε παντρευτεί έναν πλούσιο χριστιανό και έκτοτε συμπεριφερόταν ως μεγάλη κυρία. Ο πατέρας της, ο προπάππος μου, είχε ήδη θεωρήσει οικογενειακό σκάνδαλο την επιλογή του γιου του, του παππού μου, η οποία παρέβλεπε τη διαφορά θρησκείας. Παρότι η γιγιά μου καταγόταν από ένα μέρος κοντά στο Φρόνντενταλ και όχι από την Μπρατισλάβα, κάθε φορά που η κουβέντα ερχόταν σ' εκείνη, ο προπάππος άρχιζε να απαγγέλλει με στόμφο το γνωστό παλιό στιχάκι: «Για τον Βεζούβιο κίνησε άπιστη απ' την Μπρατισλάβα, γιατί είχε ακούσει πως εκεί θα 'βρισκε τζάμπα λάβα». Διατηρούσαν μόνο την ελάχιστη απαραίτητη επαφή. Οι γονείς του παππού μου, που κατάγονταν από το Τάρνοφ, είχαν μείνει εκεί όπου τους είχε ξεβράσει το μεταναστευτικό ρεύμα: στη «Ματσεσίνζελ»², πολύ κοντά στο Άουγκαρτεν, σ' ένα από εκείνα τα γκριζά σοκάκια, όπου και το καλοκαίρι ακόμα είναι ανήλιαγα και υγρά και τα κλιμακοστάσια μυρίζουν μούγλα και βρασμένο λάχανο. «Όλο ψαράδες και θρήσκοι», έλεγε ο παππούς μου με περιφρόνηση, «παντού κακογουστιά, φτήνια, χυδαιότητα». Ο ίδιος πήγε να μείνει στο Ντάιμπλινγκ, την περιοχή όπου έμεναν γιατροί και δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, τραγουδίστριες της όπερας, ιδιοκτήτες διαμερισμάτων και εργοστασιάρχες μεταξωτών ειδών. Το ότι η οικονομική του κατάσταση δεν του επέτρεπε να μείνει παρά στις παρυφές του Ντάιμπλινγκ, κοντά στο Γκέρτελ, ήταν άνευ σημασίας εφόσον εξακολουθούσε να πρόκειται για το Ντάιμπλινγκ.

Όταν η θεία Γκουστλ ανακοίνωσε στον πατέρα της τον επικείμενο γάμο της, ήταν πεπεισμένη πως το φοβερό και τρομερό σκάνδαλο του παρελθόντος θα είχε στο μεταξύ συρρικνωθεί σε μια μικρή θλιβερή νευρική κατάπτωση, γιατί τη θεία Γκουστλ τη διέκρινε από τα μικράτα της μια απaráμιλλη αναισθησία. «Είν'

2. Mazzesinsel: εβραϊκό γκέτο στα ανατολικά περίχωρα της Βιέννης, το οποίο πήρε την ονομασία του από τη λέξη «Mazze», ένα είδος ανάλατου ψωμιού που έτρωγαν οι Εβραίοι την περίοδο του Πάσχα τους.

Εβραίος;» ρώτησε ο πατέρας της, και της θείας Γκουστλ θα πρέπει εκείνη τη στιγμή να της φάνηκε εξόχως αδύναμος και ανήμπορος. Η θεία φορούσε στους ώμους της την καινούργια ετόλ αλεπούς με τα γυαλιστερά ματάκια, που της είχε μόλις πρόσφατα κάνει δώρο ο παράφορα ερωτευμένος αρραβωνιαστικός, και ακτινοβολούσε από το θρίαμβό της, εσωτερικώς και εξωτερικώς. «Δεν είν' Εβραίος, είναι διευθυντής τραπέζης», του απάντησε με μια έκφραση που έμεινε παροιμιώδης και έκτοτε χρησιμοποιείται στην οικογένειά μου για όσους θεωρούμε άκακους και άμυαλους. Γιατί αυτό ήταν, όπως αποδείχτηκε σύντομα, ο καλότατος, νεότατος αποβιώσας Άντολφ («Ντόλλυ») Καινιγκσμπέργκερ, που αλλιώς τον φώναζαν και («Καινιγκσμπέε»).

Μετά το γάμο της θείας, η ύβρις της γνώρισε πλήρη και θαλερή ανάπτυξη. Το πρώτο εξόφθαλμο μέτρο που έλαβε η κυρία διευθυντού Καινιγκσμπέργκερ ήταν να αλλάξει το καφέ στο οποίο έπαιζε χαρτιά: γιατί όσον αφορούσε τα καφέ, υπήρχαν κοινωνικές διακρίσεις. Ούτε στο («Μπάουερνφαιντ») ούτε και στο («Τσαίγκερνιτς») την ξαναείδανε. Ψιθυριζόταν ότι καθόταν στα τσόχινα τραπέζια της Ρίνγκστρασε, εκεί όπου οι σύζυγοι των ανώτερων αξιωματούχων του κράτους και οι χήρες των εργοστασιαρχών είχαν ξεχειλώσει σε τέτοιο βαθμό από την καλοζωία ώστε τα τυλιγμένα σε κάμποσες σειρές μαργαριταρένια κολιέ τους αναπαύονταν οριζοντίως πάνω στα λευκά, πουδραρισμένα ντεκολτέ τους. Η θεία Γκουστλ δεν ήταν ακόμα τόσο πληθωρική, αλλά ήταν ολοφάνερο πια ότι κατά εκεί έτεινε.

Σπανιότατα επίσης την έβλεπαν στο σπίτι των γονιών της, στο στενοσόακκο του Άουγκαρτεν. Αντ' αυτού, πήγαινε πιασμένη αγκαζέ με τον κοιψό, μα κοντό Ντόλλυ στην όπερα και στο θέατρο, και για κούρα στα λουτρά του Μπάντεν. Έψαχνε τρόπο να έρθει σε επαφή με τη μεγαλοαστική τάξη, έπαιζε με ξεπεσμένες βαρόνες ραμί και πόκερ με ζάρια και, τιθασεύοντας τη φιλοδοξία της, άφηνε μερικές φορές τις βαρόνες να κερδίσουν για λόγους τακτικής.

Προσπαθούσε, τόσο πονηρά όσο και άγαρμπα, να φτάσει μονομιάς δυο τάξεις ψηλότερα, αντί να δεχτεί, όπως ο παππούς μου, πως το να αναρριχηθείς ένα σκαλί πιο πάνω, από τη Ματσεσίνζελ στο Νταίμπλινγκ, από τον εμιγκρέ λογιστή (ο πατέρας) στον ντόπιο έμπορο οινοπνευματωδών (ο γιος) ήταν η υψηλότερη ανθρωπίνως δυνατή επίδοση. Εκείνο όμως που εξόργιζε τον παππού μου πιο πολύ απ' όλα ήταν ότι πλέον η θεία φορούσε στο λαιμό της έναν φανταχτερό σταυρό από πολύτιμες πέτρες, «τη θεική καταδίκη», όπως τον χαρακτήριζε εκείνος. Παρεμπιπτόντως, το σταυρό τον φόραγε τώντι από την ημέρα που έγινε κυρία διευθυντού *Καινι-γισμπέργκερ και όχι*, όπως ισχυρίζονταν αργότερα οι κακές γλώσσες στην οικογένειά μου, μετά την εισβολή των ναζί.

Η θεία Γκουστλ έσκυψε λοιπόν εξεταστικά πάνω από τον πατέρα μου, έτσι που ο σταυρός ταλαντεύτηκε λίγα χιλιοστά πάνω από τη μικρή του μυτούλα, και είπε: «Μοιάζει του αρχισερβιτόρου του *Μπάουεργραϊντ*». Ο πατέρας μου την κοίταξε με τα μωρουδίστικα γαλανά μάτια του, που έμελλαν να κρατήσουν αυτό το χρώμα όλη του τη ζωή, έπιασε το σταυρό και τον τράβηξε σπάζοντάς τον.

Ο παππούς μου αρνήθηκε να πληρώσει για τη σπασμένη αλυσίδα, γιατί το θεωρούσε αδύνατο ένα βρέφος να σπάσει μια αλυσίδα που δεν είχε τουλάχιστον έναν ελαττωματικό κρίκο. Θα έπρεπε να χαιρόταν, είπε στην αδελφή του, που το τράβηξε το παιδί και δεν έχασε το μαραφέτι σ' εκείνο καφέ, που πηγαίνουν χριστιανοί, γιατί πού να περιμένεις εντιμότητα από δαύτους. Από την άλλη, την ειρωνεύτηκε, έτσι βαρύ που ήταν αυτό το ματσούκι θα το άκουγε στα σίγουρα όπου κι αν της έπεφτε.

Αργότερα, όποτε η κουβέντα ερχόταν στη θεία Γκουστλ, ο παππούς έλεγε: «Βλέπεις, μια αλυσίδα είναι τόσο γερή όσο ο πιο αδύναμος κρίκος της». Αυτό για τα δεδομένα του παππού μου ήταν μια σχεδόν σκανδαλωδώς τετριμμένη διατύπωση. Περισσότερα δεν έλεγε, γιατί δεν του άρεσε να μιλάει για τη θεία Γκουστλ από τότε

που επί ναζιστικού καθεστώτος εκείνη τον προσπέρασε στο δρόμο χωρίς να τον χαιρετήσει. Και εκείνη την ημέρα, έλεγαν πάντα στην οικογένειά μου αργότερα, ο χρυσός σταυρός πάνω στο στήθος της έβγαζε μάτι από χιλιόμετρα.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του πατέρα μου κύλησαν ως επί το πλείστον ομαλά. Πιασμένος από το χέρι της όμορφης, αυστηρής μητέρας του πήγαινε κάθε μέρα στο καφέ, όπου τον έβαζαν να καθίσει ανάμεσα στις παρτενέρ της γιαγιάς μου, οι οποίες ούτως ή άλλως δεν αντιλαμβάνονταν τίποτε άλλο παρεκτός των χαρτιών τους και, με την άκρη του ματιού, τον αρχισερβιτόρο, και κάθε φορά που ο πατέρας μου κουνούσε πέρα δώθε τα πόδια του τον μάλωναν. Ανάμεσα στις παρτίδες, όταν η προσοχή δύο παικτριών μπορούσε να αφιερωθεί εξ ολοκλήρου στον αρχισερβιτόρο που χοροπηδούσε εδώ κι εκεί ανάμεσα στα τραπέζια, ενώ εκείνη που είχε αναλάβει το μάζεμα των πόντων έγραφε αφηρημένα τους μικροσκοπικούς της αριθμούς, η γιαγιά μου σφύριζε κάθε τόσο μέσα απ' τα δόντια της: «Ίσιο το κορμί σου!»

Ο πατέρας μου ήταν ένα ήσυχο, προσηγές παιδί. Προτού ακόμη μάθει να μιλάει, ήταν σε θέση να παίζει μπριτζ. Σύμφωνα με τους θρύλους της οικογένειάς μας, η πρώτη του λέξη ήταν «ράμπερ»³. Η εξαιρετικά αφύσικη για μικρό παιδί συγκέντρωση με την οποία ο πατέρας μου παρακολουθούσε με τις ώρες την εξέλιξη του παιχνιδιού ήταν αξιοπρόσεχτη και θα προκαλούσε εντύπωση σε κάθε άλλη οικογένεια. Σε αυτήν την οικογένεια, αντιθέτως, οτιδήποτε άλλο θα θεωρούνταν καταστροφικό.

Στην ηλικία των τεσσάρων χρόνων ο πατέρας μου είχε στην κατοχή του τη δική του τράπουλα. Όταν ένα χρόνο αργότερα έκανε τις πρώτες του προσπάθειες να δίνει στα κλεφτά συμβουλές στις συμπαίκτριες της γιαγιάς μου, γυρίζοντας τα μάτια του όταν εκείνες έπαιζαν κάποια συγκεκριμένα φύλλα, έβαλαν τον αδελφό του

3. Όρος του μπριτζ που αναφέρεται σε εκείνον που θα μοιράσει πρώτος σε κάθε παιχνίδι.

να προσέχει τον μικρό τα απογεύματα. Έτσι ο θείος μου έπαιρνε τον πατέρα μου με το ζόρι στα κοντινά πάρκα Μπέσερλ⁴ με τις μικρές, αφρόντιστες πρασιές. Κι ενώ ο θείος μαζί με τους φίλους του κλότσαγαν ένα τόπι φτιαγμένο από κουρέλια, ο πατέρας μου καθόταν χάμω και έριχνε πασιέντσες. Κάποιες φορές κατάφερνε να τραβήξει το ενδιαφέρον κάποιου άλλου παιδιού, και τότε παίζανε παρέα χαρτιά. Φυσικά, βάζανε πάντα κάποιο στοίχημα. Με το αφοπλιστικό χαμόγελο και τα μπιρμπιλωτά γαλανά του μάτια, ο πατέρας μου, βγαίνοντας πάντοτε ο νικητής, τσέπωνε στο τέλος του παιχνιδιού βόλους, γκρόσεν και καραμέλες Μάννεν. Από τα έξι και μετά διοργάνωνε τακτικά τουρνουά σναπς⁵ στο πάρκο Μπέσερλ, στα οποία έπαιρναν μέρος κυρίως κορίτσια, που, συν τοις άλλοις, τον περνούσαν και ένα δυο χρόνια. Ο πατέρας μου ποτέ του δεν κατάλαβε τον αυστηρό αποκλεισμό των κοριτσιών από όλα τα αγορίστικα παιχνίδια του πάρκου. Εκείνου τα κορίτσια του άρεσαν εξ αρχής και όταν τα μάθαινε να παίζουν χαρτιά ήταν με όλα το ίδιο υπομονετικός και ευπροσήγορος. Το ότι αυτό του το φέρεσιμο προκαλούσε τα κοροϊδευτικά σχόλια των άλλων αγοριών, φαινόταν να μην το έχει προσέξει καθόλου. Ακτινοβολώντας από χαρά καλούσε όλους όσοι ενδιαφέρονταν για ένα τουρνουά χαρτοπαιξίας, παρακαλώντας τους να καταθέσουν πρώτα τα στοίχηματά τους. Τα μεγαλύτερα αγόρια, οι φίλοι του θείου μου, κοροϊδευαν και αυτόν και τα χαρτιά του. Μόλις όμως απέκτησε μια μικρή περιουσία από παιδικούς θησαυρούς και η τσέπη του είχε ξεχειλώσει από τους βόλους, βάλθηκαν να προσπαθούν να του αποσπάσουν κάτι. Όταν δεν τα κατάφεραν, έφτασαν σχεδόν να τον θαυμάζουν για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Στο τέλος, βέβαια, τον θεωρούσαν, και δικαιολογημένα ίσως αν το δει κανείς από μία ανώτερη ηθική πλευρά, απλώς απατεώνα. Τον τσάκισαν στο ξύλο και του πήραν πίσω τα κέρδη του με τη βία.

4. Beseerparks: μικρά πάρκα που βρίσκονταν διάσπαρτα στο κέντρο της Βιέννης.

5. Δημοφιλές αυστριακό παιχνίδι της τράπουλας, που παίζεται από δύο παίχτες.

Όταν ο πατέρας και ο θείος μου γύριζαν σπίτι μετά από μια τέτοια μέρα, φοβόντουσαν τις φωνές της γιαγιάς μου, η οποία θα κατηγορούσε το θείο μου ότι δεν πρόσεχε αρκετά τον αδελφό του, θα τον έλεγε «άχρηστο» και «επικίνδυνο ρεμπεσκέ», κι ύστερα θα έπιανε άγαρμπα τον πατέρα μου απ' τους ώμους και θα τον ταρρακούναγε, επειδή λέρωσε τα ρούχα του. Θα του φώναζε πως είναι «βρόμικος σαν κανένα χαμίνι». Θα έβριζε τον παππού μου που της «φόρτωσε αυτά τα δύο χτικιά». Η γιαγιά μου ήταν εξόχως ευρηματική όταν επιδιδόταν σε αυτά τα οικιακά ξεσπάσματα. Στο τέλος της ζωής της, όταν δεν μπορούσε σχεδόν να ξεχωρίσει τα παιδιά της απ' τα εγγόνια της και πολύ λιγότερο τα αμέτρητα διαφορετικά χάπια που έπρεπε να παίρνει, όταν το μοναδικό πράγμα που την κρατούσε ακόμα ζωντανή ήταν η οργή της απέναντι στον κόσμο που ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει, στον οποίο καταλόγιζε ακόμη και αυτό, η τέχνη της να εξαπολύει τους μειάνδρους των προσβολών της έφτασε στο απόγειό της. Πιο άσχημα απ' όλους έβριζε την αδελφή νοσοκόμα, η οποία –παρ' όλες τις κακίες και τα βάσανα που τράβαγε από τη γιαγιά– τη φρόντιζε υποδειγματικά, την τσίτσε, την έπλενε και της έβαζε την πάπια. Ο πατέρας μου, που η μανία του για αρμονικές σχέσεις πήρε υπερβολικές διαστάσεις με τα χρόνια, έπαιρνε τη νοσοκόμα έξω από το δωμάτιο ψελλίζοντας δικαιολογίες. Μόλις έφταναν στην πόρτα, προσπαθούσε να την καλοπιάσει με παρακαλετά και εξηγήσεις, σκαλίζοντας με το ένα χέρι κάποια παρωνυχίδα στο άλλο, κοιτάζοντας το πάτωμα σαν κανένα σχολιαρόπαιδο, εν ολίγοις παρουσιάζοντας μια αξιοθρήνητη εικόνα αμηχανίας. Γυρίζοντας στη γιαγιά μου, της έλεγε με ύφος επιτιμητικό: «Αχ, μητέρα, και κάνει τόσο πολλά για σένα!»

«Και σαν τι κάνει δηλαδή για μένα;» αγρίευε η γιαγιά μου.

«Σε πλένει, σε φροντίζει, είναι καλή μαζί σου», απαντούσε ο ταλαίπωρος πατέρας μου, γιατί η κακή συμπεριφορά της γιαγιάς απέναντι στη νοσοκόμα του ήταν το ίδιο δυσάρεστη όπως και το αναγκάζεται να υπενθυμίζει στη μητέρα του τις σωματικές αδυναμίες της.

«Καλή, αυτή! Και πού το ξέρεις εσύ;», φώναζε η γιαγιά μου, «ένα φίδι κολοβό είναι, να τι είναι!»

Τέτοιες προοπτικές περίμεναν τα δύο αγόρια γυρίζοντας στο σπίτι εκείνο το απόγευμα. Ο πατέρας μου έκλαιγε, γιατί μισούσε τις σωματικές αντιπαραθέσεις όσο τίποτα στον κόσμο. Γενικά δεν του άρεσε καθόλου να πλησιάζει άλλα αγόρια ή και άνδρες, κάτι που αργότερα πολλοί θεώρησαν κρίμα και άλλοι επέκριναν δριμύτατα, γιατί αυτή του η συστολή ήταν το μοναδικό, αν και ανυπέρβλητο, εμπόδιο ανάμεσα σε εκείνον και στο εντυπωσιακό ταλέντο του στο ποδόσφαιρο. Τώρα, περπατούσε δίπλα στο θείο μου, που τον έβριζε από μέσα του —ο θείος μου εξάλλου ποτέ δε μίλαγε πολύ, πολλές φορές ούτε καν όταν τον ρωτούσαν κάτι—, με το κεφάλι του σκυφτό, κοιτάζοντας τα πόδια του. Σε κάθε βήμα του, ένα σκισμένο λουράκι από τα πέδιλά του χτύπαγε στο λιθόστρωτο. Οι αστράγαλοί του ήταν γρατσουνισμένοι. Το στρίψωμα απ' τα μπατζάκια του ξηλωμένο. Το δεξί του γόνατο έτρεχε αίμα, το αριστερό ήταν μελανιασμένο. Το χειρότερο απ' όλα όμως ήταν ότι είχε χάσει τις τράπουλές του· όλες εκτός από ένα χαρτί. Τα πιο πολλά χαρτιά τα είχαν σκίσει επιδεικτικά τα αγόρια που τον χτύπησαν, κι όχι τόσο από σαδισμό όσο για να υπογραμμίσουν την αμετάκλητη απόφασή τους πως στο πάρκο Μπέσερλ δε θα ξαναπαίζονταν ποτέ χαρτιά. Τις υπόλοιπες, μεταξύ των οποίων μια όμορφη τράπουλα με βελανίδια και κουδουνάκια, αναγκάστηκε να τις εγκαταλείψει, όταν κατάφερε επιτέλους να ξεφύγει από τα χέρια τους και να το βάλει στα πόδια. Ο θείος μου, προς τιμήν του, πρέπει να πούμε ότι είχε υπερασπιστεί το μικρό του αδελφό όσο πιο ηρωικά μπορούσε. Ωστόσο ο θείος μου από παιδί ήταν ιδιαίτερα κοντός και μικροκαμωμένος, και έτσι έμεινε όλη του τη ζωή. Ακόμα και στη φωτογραφία του γάμου του μοιάζει περισσότερο με μια δωδεκάχρονη εκδοχή του Φρανκ Σινάτρα και λιγότερο με τον πολλάκις παρασημοφορημένο πολεμιστή της Ζούγκλας που, προς έκπληξη όλων, όντως ήταν τότε.